

JAZZATMOSFÄR

– föredrag av Rune Sjögren 2019-02-18 på Duke Ellington Society of Sweden årsmöte

Jag hade en gång en mycket nära vän. Han dog vid endast 36 års ålder. Vi höll ihop som kompisar och även senare familjevis. Även om hans död inte kom som en direkt överraskning, så tog den hårt på hans vänner.

Han var en stor och kunnig Jazz- och Bluesfantast. Genom sitt yrke så hade han en stor rabatt på 78or och LP. En rabatt som han flitigt utnyttjade. Samma yrke gav honom också tillgång till nya skivor innan de kommit ut på marknaden. Så han hade alltid färska nyheter att bjuda på.

Jag kände honom sedan 1950, då vi träffades på Stockholms Jazzklubb. Han hade även en egen jazzklubb, Storyville Jazz Klubb. Jag blev medlem i den också. Men vi insåg snart att klubbens inriktning inte riktigt stämde med namnet Storyville. Så vi bytte till Mintons. Snacka om kontraster. Men egentligen stämde inte Mintons heller så där 100%.

En händelse skyndade på namnbytet. En kväll hördes ett jökla liv från hallen till vår lokal. Ett Duffelrock-gäng stormade in i vårt rum. Ordentligt upprörda över att de inte var på Dixielandsklubben Storyville. Att de åkt ända ut till Enskede i onödan. Antagligen hade vi också stulit klubb-namnet, så dom Vi hade ingen aning vad de pratade om. Det var med möda vi fick ut gänget.

Min vän bodde på Söder. I en liten etta på Krukmakargatan. I ett rivningshus. Jag tror att det var det huset som så småning-om blev ockuperat av Mullvadarna. Men jag är inte helt säker.

Hans rum bestod av några nedsuttna fåtöljer, några pinnstolar, hans säng bakom ett draperi. Sängen användes också som sittplats av många när det var trångt. Och det var det ofta. Vidare fanns ett pyttelit bord samt, naturligtvis, en musikanläggning. På väggarna hyllor fullpackade med skivor.

Det var trångt, det var primitivt, men rummet hade atmosfär. Mörkröda tjocka sammetsgardiner för fönstren. Belysningen bestod av en oljelampa med kupa samt mängder av tjocka stearinljus. Samt en lampa vid grammfonen att knäppa på vid byte av skiva.

Och när drinkarna stod på det lilla bordet, när cigarettroken var som en blå dimma, när stearinljusen fladdrade och man sjönk ner i den nedsuttna fåtöljen och Ma Rainey strömmade ut genom högtalare av klass, ja, då var Ma Raimey, Joe Smith och Charlie Green med oss i rummet.

1 SLAVE TO THE BLUES 2.45

Att höra jazz-och bluesmusik i en sådan här omgivning med vänner som hade sina relationer till jazzen, som inte alltid tyckte lika, utan startade en jämförande diskussion, var

naturligtvis stimulerande.

Vi hade i kamratkretsen två killar som varit i New York flera gånger mellan 1947-51. De hade jobbat på Amerika-linjen. Dock inte tillsammans. Det var inte så vanligt de här åren med en sådan erfarenhet. En av de två var Bengt Abbe Johansson, som senare startade och basade för Gyllene Cirkeln. Den andre killen var ett rödhårigt original med en brutal barndom. Lars Hacke Enderberg. Med sin skarpa näsa, sitt ruffsiga röda hår, så liknade han faktiskt Hacke Hackspett. Han besökte bara ett ställe när han var i NY; Birdland. När han berättade om sina möten med Dizzy, Parker, Fats Navarro, Bud Powell m.fl. ja, då bara stönade man och började fundera på det här med Amerika-Linjen.

2 THE THINGS WE DID LAST SUMMER 3.41 / Navarro -49

Atmosfär. Jazzatmosfär. Naturligtvis behöver inte omgivningen se ut som på Krukis och inte heller kamratkretsen. Men det var alltid någon, förutom min vän, som hade något udda att spela upp och som det var kul att höra och kommentera. Men självklart spelades de stora namnen mest och vi ska inte förneka att ett stort namn på scenen skapar en jazzens för-väntningar. Lever sedan det stora namnet upp till förväntningarna, ja då har vi upplevt en stor afton i jazz-atmosfärens tecken. Jag tror att vi alla, en eller flera gånger, har upplevt det.

Men det behövs inte alltid ett stort jazz-namn för att ge samma effekt. Jag visste inte mycket om Lightnin' Hopkins innan jag hörde honom på Stockholms Konsert-hus. Men när han kom inslärande på scenen, lång och gånglig i sin bruna kostym och med gitarren i hand, då blev det tyst i Konserthuset. Lightnin' satte sig på stolen, rättade till gitarren och började sjunga. Jag blev helt fascinerad över figuren och sången. Och det blev tydligen publiken också. Det var dödyst under Lightnin's sång. Inte ens ett kolapapper prasslade. Och ovationerna blev stora.

Jag upplevde en atmosfär som jag kanske var ensam om. Där om vet jag intet. Men efter den kvällen var jag Lightnin'-frälst. Och är det fortfarande.

Något liknande hände när jag hörde Sonny Terry på China. Så, varför inte höra dom här två herrarna tillsammans.

3 GOT TO MOVE YOUR BABY 4.04

För att återanknyta till det förut sagda. Visst är det väl så, att vi impas av stora namn. Precis som i konsten. Att Picasso, för att ta ett exempel, är en stor konstnär, får vi lära oss i skolan. Ingen får en chans att upptäcka det själv.

Och kanske är det så i jazzen också. De "stora" namnen får vi oss serverade vid första kontakten med jazz. Duke, Louis, Dizzy, Parker, Goodman, Coltrane, Miles m.fl. men så småningom, när vi lyssnat på fler namn och skaffat oss egna favoriter, så förminskas de stora namnen. Men förblir ändå stora. Vi kan säga att de har etablerat sig hos oss. Deras storhet och betydelse kan inte övervärderas. Precis som Picassos namn andas konst, så andas våra stora jazznamn jazzatmosfär.

Men vad är då jazzatmosfär? Ja, precis som i konsten, så är det en individuell uppfattning. Själv sätter jag soundet, rytmiken och det melodiska främst. Jag vill gärna få den här rytm-känslan som Harlembanden ger mig. Liksom små Swing-Combos. Den här känslan av undertryckt rytm så att musiken nästan sprängs av att få ut den. Och det har ingenting med tempon att göra. Det är inte enbart kompens rytm, utan också solonas rytm och arren, stämningen, även i ballader, som ger helheten.

Och det kanske är den här eggande rytmen jag saknar i den allra modernaste jazzen. Dock inte i all senare jazz.

Men en eggande rytm upplever jag i denna take. Har alltid haft en viss svaghet för den här klarinettisten.

4 SHEIK OF ARABY 4.01

Möten med jazzmusik och jazzmusiker, har alltså stor betydelse för det fortsatta. Speciellt när man är nyjazzfrälst och ivrig att upptäcka det man ännu inte har upptäckt. Då ligger ju en oupptäckt jazzvärld framför en, som bara väntar på att - upptäckas.

När Sidney Bechet på hösten -49 gästade Sverige och Konserthuset, så var det ju bara ett måste. En livs levande jazz-legend. En annan legend, Louis A. hade ju någon månad tidigare varit i Stockholm. Men den här atmosfärkänslan kanske inte riktigt hade infunnit sig. Teagarden var ju en enorm upplevelse, men kanske inte hela bandet.

Men Bechet var verkligen en upplevelse för mig. Bara Bechet's entré skapade en förväntning som uppfylldes. Han började spela bakom scenen innan han kom ut. Och så kom han. Spelande med sopransaxen i högt läge. Sopransaxen blixtrade guld i strålkastarskenet.

Bechet, ljus chokladbrun i hyn, vitt hår, kornblå kostym, vita strumpor och bruna mockadojor. Och tog kommandot direkt över Gösta Törner, Georg Vernon, Arne Dompan och Charlie Norman.

Och kritikerlös som man var så tog man emot allt med värme. Jag fick en jazzkväll full med Jazzatmosfär. Tyvärr så finns ingen upptagning från konserten. Men här följer en tidig Bechet-favorit. Hör på innerligheten i solot. Blues i högsta potens.

5 REALLY THE BLUES 3.37

Jazzatmosfär skapas inte enbart av musik och folk på scenen. Kanske ibland mera av publiken. Själv har jag både hört och sett Ellington och Basie på estraden utan att ha känt några vibrationer. Mera suttit och väntat att något skulle hända.

Just detta "att något skulle hända" upplevde jag med Basie på Grönan. Det måste ha varit 1962 på det här stället som kallades Dans Inn. Jag kommer ihåg att Thad Jones och Louis Bellson var med i gänget. Hela bandet spelade rutinmässigt. Inte dåligt, för de kunde dom

inte, men det tände inte som man visste att de borde. Men det var tidigt på kvällen, så att det var inte mycket folk på Dans Inn ännu. Inget par var heller uppe och dansade.

Lite längre ned, vid sidan om dansgolvet, satt två färgade par i övre tonårsåldern och fikade. Rätt som det var, så blev det tydligen en konferens dom emellan. Så reste de sig och gick ut på dansgolvet. Och började bugga. Och dom kunde verkligen bugga.

Och det gick som en elektrisk stöt genom hela bandet. Det här var något som bandet gillade. Plötsligt var dom i Harlem. Det var en sådan förändring att man häpnade. Och nu lät Basie-bandet precis som vi ville höra dom.

Någon sa efteråt att de buggande grabbarna var Basie's bandboys. Och de kunde verkligen få 16 man att svänga.

6 16 MAN SWINGING 2.53

Och det är väl så, att jazzmusikens rätta element inte är konsertscenen. Åtminstone inte när det gäller sådana swing-band som Basie, Ellington och Hampton. Och åtskilliga andra.

Jag tror att mycket av spontaniteten går förlorad i konsertjazz. Där finns sällan plats för det oväntade, som jazzen är så beroende av. Men det finns undantag. Naturligtvis kan man plocka fram tillfällena när konsertscenen har blivit en inspirationens scen, men som helhet tror jag att jazzen funkar bäst i den verklighet den kommer ifrån.

Den som förstod problemet var den i många jazzkretsar så föraktade Lionel Hampton. Han förstod vikten av publik-kontakt. Det finns en iakttagelse från 40-talet av en vit entusiast.

Han berättar: Lokalen var som en hangar. Publiken var på c:a 2000 pers. Hamp började med en kvartett. Lugn början men andra låten snabbare. I tredje låten Fullt Ös. Publiken framför scenen rörde sig med rytmen. Sen smög sax-sektionen in och temperaturen höjdes. Efter en stund var det dags för brassen. Och nu var publiken helvild. Hamp hade den i sin hand. Och kvällen blev oförglömlig. Berättaren såg Hamp som en jazzens gospelpräst.

Kvällen var kanske inte fylld med seriös jazz. Den kanske inte heller hade hållit på skiva. Därför att kvällens jazzatmosfär kanske bara fanns i rummet och hos de dansande. Men det räcker. För jazz-atmosfären. Men här ska vi höra ett avsnitt där jazzatmosfären gästade scenen. Kolla in publiken.

7 LOOSE WIG tonad 2.34

Ibland kan en enstaka låt få igång ett helt livs lyssnande. Jag köpte "Yesterdays" med Billie Holiday på 78varv. Mest av en slump. Jag hittade ingen annan skiva att köpa just då.

Hemma lade jag plattan på skivtallriken och lät den rulla igång. Och fick årets musikchock!

Det var den mest innerligaste och atmosfäriska sång jag hört. Satt sedan hela dagen och spelade den om och om igen. Tröttnade aldrig på den.

Kom ihåg att jag hade några Billie till, som jag förstrött hade lyssnat på. Tog fram dem, och upptäckte att jag haft gömt guld i skivhyllan. Det blev mycket Billie efter det. Atmosfär-rikt med personligt sound.

8 YESTERDAYS 3.23

För att fortsätta på temat. Oftast hittar jag i LiveJazz den jazzatmosfär jag söker. Och det är ju precis som det ska vara.

Jag propagerade tidigt för live jazz på skiva, Men fann att många hakade upp sig på det ibland dåliga ljudet.

Jag hade en swingvän som aldrig köpte några swingskivor över huvud taget. Orsaken: han kunde inte höra basen och trummorna tydligt. Jag själv, som började lyssnar-karriären med att höra på King Oliver från 1923, hade ringa förståelse för hans åsikt.

När HiFi-ljudet och stereo kom fram, gick det troll i ljudet. Och visst är ljudet oerhört viktigt. Och när jag hör dagens inspelningar med sitt fantastiska ljud, så beklagar jag att den här ljudutvecklingen inte kom 90 år tidigare. Tanken svindlar när man tänker på hur 20-tals-spelningar skulle ha låtit med dagens teknik.

Men, nu kommer det konstiga, jag tvivlar lite på att skivorna skulle ha haft den jazzatmosfär de har med dagens teknik. Ofta förvånas jag över hur bra 20-30-talsjazzen är upptagen. Den har ibland ett mjukare sound. 78'or är klart under-skattade därför att det blivit en klyscha med "gamla raspiga stenkakor".

9 DIPPERMOUTH BLUES 2.32

Vad som oftast glöms bort i recensioner av LiveJazz, är det visuella. För mig, som Bildkonstnär, är det visuella otroligt viktigt. Den bidrar till en positiv atmosfär.

Men det visuella kan också ge en negativ syn. Jag hörde Thad Jones/Mel Lewis Orchestra på Trombonen i Södertälje.

Musiken var det inget fel på. Tvärtom. Men jag trodde först att musikerna kom direkt in från en skitig bilverkstad. Nergångna ollar och uttjänade jeans blandades med Afrikaskynken. På scenen var det kaos. Det sprangs hit och dit. Jag upplevde en nonchalans och en brist på respekt mot publiken, som en Earl Hines t.ex. aldrig hade tillåtet. Eller kanske Duke.

Skeppsholms-Jazzen hade en tid åter-sändning i radio av kvällen. Jag hörde gärna på det, men blev ofta besviken. Det lät inte alls lika spännande som på Holmen. Det blev ungefär som om radion talade om, att det här var egentligen inte så himla bra.

Men det har också hänt det motsatta. Konserter som har radioerats eller kommit ut på skiva, har gjort att jag hört mycket i musiken som jag har missat på plats.

Så komplicerat kan lyssnandet vara. Men om bara Jazz-atmosfären finns på plats, så blir det en lyckad lyssning.

Broadcastinsp. ger ofta en närvarokänsla som berikar. Som i följande exempel Basie and Herschel Evans 1937.

10 Oh, LADY BE GOOD 1.40

Inget instrument kan tävla med den mänskliga rösten när det gäller ATMOSFÄR. Inget instrument har den böjlighet och den nyansrikedom som en röst kan ha. Men det kräver en vocal med stark personlighet. Kanske starkare än hos en instrumentalist.

Billie Holiday, Louis Armstrong, Big Joe Turner, Ma Rainey, Bessie Smith, Jack Teagarden, Lightnin' Hopkins, mängder av underskattade Blues-artister m.fl. m.fl. Listan kan göras kvällen lång.

Men något exempel måste illustrera det jag sagt. Stardust med Louis från 1931. Stardust take 3. Den take där Louis sjunger Memory, Memory flera gånger, för att han gillade att sjunga ordet Memory. Den take som Hoagy Carmichael ansåg gjorde Stardust fulländad. Och vad rätt han hade. Med andra ord, det hade kunnat stanna där. Men det blev i alla fall en ny tagning, som blev den officiella. En av många Atmosfär-rika fantastiska Louis från 30-talet med ett lika fantastiskt atmosfäriskt trumpetsound.

11 STARDUST 3.26 take 3

Vid det här laget, så frågar sig naturligtvis "Vän av Ordning" vart tog Duke Ellington vägen? Vi är ju, trots allt, på DESS! Har inte Duke spelat in någonting med Jazzatmosfär?

Visst finns det för mig jazzatmosfär i en del av Duke's skivor. Självklart. Men med tanke på hans enorma produktion, kanske det för mig skulle kunna vara flera.

Creole Love Call & Black And Tan i första upplagorna är fantastiska Atmosfärare. Atmosfärrika är också stämnings-melodier som Mood Indigo, My Solitude m.fl..

Någon gång i tidens morgon läste jag en Ellingtonartikel där Duke jämfördes med en målande konstnär. Han var en färgtonsskapande arrangör och orkestern var hans palett. Som ung blivande konstnär avfärdade jag detta som trams.

Men det har gått några år sedan dess och tankarna har väl i viss mån, förhoppningsvis, mognat.

Det är ju så här, att i både mina egna tavlor och andras, har jag ibland hittat partier som klart överglänst det övriga i tavlan. De har hållit en annan klass. Alla konstverk är inte en

helhet.

Samma med musiken. Jag kan hitta partier där jag tycker att en del av musiken klart lyfter sig över resten. Det kan ibland bara röra sig om en kromatisk nedgång eller några udda takter. Eller en stark personlig solist. Men det räcker för att jag ska spela det partiet om och om igen.

Jag ser Joe Tricky Sam Nanton som en effektmusiker som kan skapa just sådana ögonblick som tänder mig. I min minimala Ellingtonsamling har jag ingen melodi där han klart dominerar. Utan han står just för – effekterna.

Här tycker jag att Duke ibland har fångat och satt in Trickys Sams originalitet på ett underbart sätt och absolut på rätt plats. Hans korta insatser lyfter ibland hela stycket. Men krasst sett, så är Tricky Sam med öppet horn ganska så ordinär. Hans styrka, för mig, ligger just i hans suveräna hanterande av "the trombone-plunger"

Tricky's inpass i kommande Black & Tan är just ett sådant ställe där jag lyfter pick-upen och åter spelar det igen. Och just det där publikskrattet någon gång under Tricky's solo säger mig att det var en daglig händelse. En händelse som ganska snart tystnade, eftersom Tricky's atmosfärskapande spel, tystade skrattet.

Jag gör en intoning i JazzAtmosfärens namn, men vill också säga, att i den här versionen ger också Rex Stewart helheten innan Tricky. Men just nu får Tricky Sam dominera i 3 min10 sek– något han troligen sällan fick göra hos Duke. Hur som helst med det, jag avslutar kvällens kåseri med den atmosfärrika Joe Tricky Sam Nanton.

12 BLACK AND TAN FANTASY 3.10 Carnegie Hall NY. 1943 toning

MANUS TIME	21.20
RECORD TIME	35.54
TOTAL TIME	55.74
REST TIME	04.26